

GLOSA
do postanowienia SN
z dnia 12 marca 2009 r., sygn. WZ 15/09¹

TEZA

Stosowanie tymczasowego aresztowania na podstawie art. 258 § 2 k.p.k., nie może być antycypacją grożącej oskarżonemu surowej kary, albowiem dopuszczalne jest wyłącznie w celu procesowym, mianowicie zabezpieczenia prawidłowego toku postępowania. Surowość grożącej oskarżonemu kary nie jest przeto, sama w sobie, wystarczającą przesłanką do stosowania tymczasowego aresztowania na podstawie tego przepisu, a jedynie pozwala na przyjęcie domniemania, że w tym wypadku tymczasowe aresztowanie jest niezbędne w celu zabezpieczenia prawidłowego toku postępowania karnego, co powinno być jednak wykazane w uzasadnieniu odpowiedniego postanowienia.

GLOSA

Stanowisko wyrażone przez Sąd Najwyższy w niniejszym judykacie dotyczy niezwykle istotnej z punktu widzenia ochrony praw podejrzanego (oskarżonego) w procesie karnym kwestii stosowania tymczasowego aresztowania, które niewątpliwie stanowi najbardziej dolegliwy z pośród przewidzianych na gruncie działu VI k.p.k. środków przymusu. Niniejsze orzeczenie zasługuje jednak na szczególną uwagę z tego względu, iż porusza problem dopuszczalności stosowania tego izolacyjnego środka zapobiegawczego w oparciu o przewidzianą na gruncie art. 258 § 2 k.p.k. obawę wynikającą z zagrożenia surową karą. W uzasadnieniu zajętogo stanowiska, Sąd Najwyższy zakwestionował w istocie praktykę stosowania tymczasowego aresztowania wyłącznie na podstawie powyższej przesłanki grożącej oskarżonemu surowej kary². Z powyższym stanowiskiem Sądu Najwyższego należy się zgodzić.

---

¹ OSNKW 2009, nr 7 poz. 52.

² Zob. Postanowienie SN z dnia 19 listopada 1996 r., IV KZ 119/96 (OSP 1997, nr 4, poz. 74); postanowienie SN z dnia 18 sierpnia 1999 r., (III KZ 112/99); postanowienie SA w Krakowie z dnia 27 lipca 2005 r., (II Akz 293/05, KZS 2005, nr 7–8, poz. 88); postanowienie SA w Warszawie z dnia 1 grudnia 2006 r., (II AKp 143/06, KZS 2007, nr 6, poz. 64); postanowienie SN z dnia 20 marca 2007 r., (WZ 8/07, Prok. i Pr. 2007, nr 7–8, poz. 18); postanowienie SA w Krakowie z dnia 20 września 2000 r., II AKz 210/00, KZS 2000, nr 9, poz. 39;. W nauce procesu karnego pogląd o samodzielności stosowania tymczasowego aresztowania na podstawie art. 258 § 2 k.p.k. jest poglądem dominującym. Por. m.in. L.K. Paprzycki, *Przesłanki procesowego zatrzymania i tymczasowego aresztowania w kodeksie postępowania karnego. Księga ku czci prof. M. Cieślaka*, Kraków 1993, s. 448 i n.; S. Wyciszczak, *Tymczasowe aresztowanie w świetle zmian k.p.k.*, „Prok. i Pr.” 1995, nr 10, s. 56 i n.; R.A. Stefański, *Tymczasowe aresztowanie i związane z nim środki przymusu w nowym kodeksie postępowania karnego* [w:] *Nowa Kodyfikacja karna*, Warszawa 1997, Zeszyt 6, s. 33 i n.

Przystępując do analizy zasadności argumentacji jaką posłużył się SN w niniejszej sprawie zwrócić najpierw należy uwagę, iż środek ten *de lege lata* spełnia obok zadań ściśle procesowych także pozaprocesową funkcję represyjną, która stanowi przejaw antycypacji kary³. Z normatywnego punktu widzenia dzieje się tak w dużej mierze dlatego, iż po pierwsze okres stosowania tymczasowego aresztowania podlega zaliczeniu na poczet przyszłej kary (art. 265 k.p.k. w zw. z art. 63 § 1 k.k., art. 417 k.p.k.), stając się tym samym — co podkreśla A. Murzynowski — częścią represji karnej⁴, z drugiej zaś strony ustawa wyraźnie dopuszcza, aby można było go stosować jako swoistą „zaliczkę na poczet kary” (art. 258 § 2 k.p.k.) albo „areszt prewencyjny” (art. 258 § 3 k.p.k.).

Ogólnie zauważyć należy, iż z treści art. 258 § 2 k.p.k. wynika, że potrzeba stosowania tymczasowego aresztowania ze względu na grożącą oskarżonemu (podejrzanemu) surową karę może ujawnić się w dwóch sytuacjach. Po pierwsze, gdy oskarżonemu zarzuca się popełnienie zbrodni lub występku zagrożonego karą pozbawienia wolności, której górna granica wynosi co najmniej 8 lat. Po drugie, gdy sąd pierwszej instancji skazał oskarżonego na karę pozbawienia wolności nie niższą niż 3 lata. O ile zatem w pierwszym przypadku — pomijając tu występujące w nauce przedmiotu kontrowersje czy chodzi o ustawowe zagrożenie karą⁵, czy karę przewidywaną (prognozowaną) w indywidualnym przypadku⁶ — mamy do czynienia z sytuacją przed wydaniem wyroku sądu pierwszej instancji, o tyle w drugim wypadku chodzi o tzw. areszt między instancyjny, gdzie o potrzebie jego stosowania decyduje już konkretny wymiar orzeczonej kary pozbawienia wolności⁷. Nie ulega wątpliwości, iż w obu wskazanych przypadkach oskarżony (podejrzany) może swoim zachowaniem w obawie przed grożącą mu lub zasądzoną surową karą negatywnie oddziaływać na prawidłowość przebiegu procesu karnego⁸. Stąd

³ Por. S. Pikulski, K. Szczechowicz, *Zatrzymanie i tymczasowe aresztowania w świetle praw i wolności obywatelskich*, Olsztyn 2004, s. 56. Ł. Cora, *Funkcje zatrzymania właściwego i tymczasowego aresztowania*, „PiP” 2009, nr 1, s. 68. W literaturze procesu tymczasowe aresztowanie stosowane na podstawie art. 258 § 2 k.p.k. zwane jest również aresztem predeliktualnym (zob. S. Waltoś, *Proces karny. Zarys systemu*, Warszawa 2009, s. 427–428).

⁴ W tej kwestii zob. A. Murzynowski, *Istota i zasady procesu karnego*, Warszawa 1994, s. 85.

⁵ Tak m.in. P. Hofmański, E. Sadzik, K. Zgryzek, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz do artykułów 1–296*, Warszawa 2004, s. 1058.

⁶ Za tym punktem widzenia opowiada się R.A. Stefański, *Tymczasowe aresztowanie i związane z nim środki przymusu w nowym kodeksie postępowania karnego*, Warszawa 1998, s. 34, tenże, *Głosa do postanowienia SN z 19.11.1996, IV KZ 119/96*, OSP 1997, nr 4, s. 176.

⁷ W nauce prawa karnego reprezentowany jest pogląd, że bez względu na przyjęty kierunek interpretacji podstawą oceny, czy chodzi tu o przestępstwo przewidziane na gruncie art. 258 § 2 k.p.k. nie jest przyjęta kwalifikacja prawna czynu, lecz czyn opisany w zarzucie. W tej kwestii zob. szczegółowe rozważania P. Kardasa, *Kontrowersje wokół uprawnienia (i obowiązku) sądu do badania trafności kwalifikacji prawnej w postępowaniu w przedmiocie tymczasowego aresztowania*, „PS” 2009, nr 10, s. 17–23 i cyt. tam literatura oraz wskazane orzecznictwo. Zauważyć ponadto należy, że w przepisie tym ustawodawca posługuje się terminem „grożąca kara”, rozumiana jako konkretnie grożąca kara, a nie „zagrożenie karą”, które doktryna i judykatura procesu karnego postrzega jako synonim „ustawowego zagrożenia”, tj. zagrożenia przewidzianego w przepisie określającym konkretne przestępstwo. (Zob. K. Janczukowicz, *O pojęciu „zagrożenia karą” w świetle obowiązującego prawa karnego*, „NP.” 1990, nr 1–3, s. 35).

za w pełni trafny uznać należy pogląd SN, że art. 258 § 2 k.p.k. zawiera domniemanie, które związane jest ze stosowaniem przez sąd tymczasowego aresztowania wyłącznie w sytuacji gdy grożąca oskarżonemu surowa kara może przyczynić się do zakłócenia przez niego prawidłowego przebiegu procesu karnego, a zatem wywołania takiej sytuacji będącej konsekwencją zachowania się oskarżonego, która mogłaby uniemożliwić osiągnięcie celów procesu karnego wskazanych na gruncie art. 2 § 1 k.p.k. (w tym zwłaszcza realizacji trafnej reakcji karnej).

Z pierwszego z pośród dwóch zasadniczych poglądów wyrażonych w niniejszym judykacie przez Sąd Najwyższy jasno i precyzyjnie wynika, że tymczasowe aresztowanie nie może być traktowane jako antycypacja grażącej oskarżonemu kary, co jest jak się zdaje oczywistą konsekwencją dopuszczalności jego stosowania wyłącznie w celach ściśle procesowych, o których mowa jest zarówno w treści art. 249 § 1 k.p.k. jak również art. 258 § 2 k.p.k. W odróżnieniu jednak od wcześniej zajętego stanowiska⁹, że domniemanie to pozwala na stosowanie tego środka zapobiegawczego bez konieczności prognozowania wymiaru kary w stadium postępowania przygotowawczego (wskazując tym samym na samodzielność tej podstawy), w glosowanym orzeczeniu SN wyraził zgoła odmienne zapatrywanie, że przesłanka ta nie jest i nie może być traktowana jako samodzielny i wystarczający warunek umożliwiający wydanie postanowienia o zastosowaniu tymczasowego aresztowania.

W świetle drugiego z poglądów wyrażonych przez SN tymczasowe aresztowanie nie może być stosowane na podstawie art. 258 § 2 k.p.k. przez sądy na wniosek prokuratora w sposób „automatyczny” — tj. bez uwzględnienia charakteru i wybitnie procesowego celu tej instytucji. Uzasadnienie potrzeby zastosowania tego środka zapobiegawczego nie może zatem opierać się wyłącznie na wzruszalnym domniemaniu prawnym, iż z samego faktu określonej kwalifikacji prawnej zarzucanego oskarżonemu czynu i wynikającego z niej zagrożenia karą będzie on swoim zachowaniem utrudniał prawidłowy przebieg procesu karnego poprzez np. wyjazd za granice do znajomych lub rodziny¹⁰. Musi ono bowiem — na co wskazuje w uzasadnieniu SN — każdorazowo uwzględniać realizację zasadniczego celu procesowego jakim jest zabezpieczenie prawidłowego toku procesu karnego, który leży u podstaw konstrukcji (nie tylko) tego środka zapobiegawczego, od którego uprzedniego spełnienia w pierwszej kolejności uzależniona jest dopuszczalność jego stosowania¹¹. Takie ustalenia pozwala przyjąć, iż chodzi tu o wszechstronne badanie aktualizacji przesłanek stosowania tymczasowego aresztowania. A zatem takie, które z jednej strony opiera się na analizie zebranego materiału dowodowego, który stanowi podstawę do stwierdzenia czy zachodzi

---

⁸ Por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 19 listopada 1996 r., (IV KZ 119/96, OSP 1997, nr 7, poz. 94), zob. także P. Hofmański..., *iw.*, s. 1059.

⁹ Post. SN z dnia 19 listopada 1996 r., Postanowienie SA w Katowicach z dnia 16 stycznia 2008 r. — II AKz 30/08, OSN Prok. i Pr. 2009, nr 4, poz. 39.

¹⁰ Zob. J. Izydorczyk, *Stosowanie tymczasowego aresztowania w postępowaniu karnym*, Warszawa 2002, s. 130.

¹¹ *Ibidem*, s. 104.

duży stopień prawdopodobieństwa popełnienia przestępstwa przez oskarżonego (art. 249 § 1 k.p.k. p.k.)¹². Z drugiej zaś strony implikuje po stronie sądu konieczność badania, czy mimo grożącej oskarżonemu surowej kary rzeczywiście występują stanowiące przesłanki szczególne jego stosowania tzw. obawa ucieczki lub matactwa, a także czy nie występują negatywne przesłanki uniemożliwiające dopuszczalność jego stosowania (art. 259 § 1–3 k.p.k.). Z powyższych rozważań wynika, iż szczególny charakter tej podstawy stosowania aresztu tymczasowego związany jest z istnieniem wskazanego powyżej domniemania polegającego na utrudnianiu przez oskarżonego prawidłowego przebiegu procesu karnego, które uzasadnione jest poprzez wymierzenie oskarżonemu przez sąd kary pozbawienia wolności lub w sytuacji grożącej mu wysokiej kary. Nie może jednak budzić kontrowersji twierdzenie, że istniejące w tym zakresie wątpliwości nie mogą być abstrakcyjne (tzw. obawa abstrakcyjna), lecz muszą być skonkretyzowane za pomocą zebranych dowodów. Wymóg ten jest konsekwencją ogólnej przesłanki stosowania środków zapobiegawczych, która dla wydania postanowienia o zastosowaniu tymczasowego aresztowania stawia przed sądem obowiązek wykazania, że zebrane dowody wskazują na duże prawdopodobieństwo, że oskarżony popełnił przestępstwo. Pomimo, że warunek ten zaliczany jest do ogólnych podstaw posługiwania się środkami zapobiegawczymi¹³, to równie ważna dla problematyki stosowania tymczasowego aresztowania na podstawie art. 258 § 2 k.p.k. jest kwestia kontroli prawidłowości obranej przez organ procesowy kwalifikacji prawnej czynu. Posiada ona niebagatelne znaczenie dla ogólnej dopuszczalności jego wykorzystania, gdyż może w konsekwencji jej przeprowadzenia okazać się, że np. czyn nie zawierał znamion przestępstwa (lub był objęty kontratypem) albo popełnione przestępstwo zostało błędnie zakwalifikowane z nieodpowiedniego do okoliczności faktycznych przepisu ustawy karnej (błędna subsumcja) oraz ze względu na kwestię jej adaptacji do szczególnych warunków pozytywnych i negatywnych aresztu tymczasowego. Z kolei zarzut lub skazanie o którym mowa jest w treści art. 258 § 2 k.p.k. są *sui generis* faktami stwarzającymi powyższe domniemanie, a nie są ze względu na odwołanie się przez ustawodawcę do procesowego celu stosowania środków zapobiegawczych samodzielnymi jego podstawami, co jak słusznie zauważa S. Waltoś powoduje, że nie wolno nigdy stosować tymczasowego aresztowania jedynie z powodu wystąpienia tylko jednej z wymienionej w treści tego przepisu okoliczności¹⁴. Ponadto zwrócić należy uwagę, że w glosowanym postanowieniu Sąd Najwyższy zaakcentował, że surowość kary — jako warunek przewidziany na gruncie art.

¹² Co rzecz oczywista nie może być utożsamianie na co wskazuje P. Kardas z udowodnieniem popełnienia przestępstwa. Zob. P. Kardas, *Kontrowersje wokół uprawnienia...*, op.cit., s. 16–18.

¹³ Zob. J. Kosonoga, *Podstawy stosowania środków zapobiegawczych*, „Prok. i Pr.” 2003, nr 10, s. 33–35.

¹⁴ Zob. S. Waltoś, *Proces karny. Zarys systemu*, Warszawa 2009, s. 434. Zdaniem tego autora podstawę aresztu tymczasowego z art. 258 § 2 k.p.k. należy interpretować wyłącznie w duchu funkcji prewencyjnej a nie represyjnej. W tym tonie wypowiadają się również inni przedstawiciele nauki, którzy kontestują praktykę stosowania tymczasowego aresztowania w oparciu o jedynie abstrakcyjne zagrożenie karą. Por. m.in J. Grajewski, *Przebieg procesu karnego*, Warszawa 2008, s. 129–130.

258 § 2 k.p.k. — nie jest sama w sobie wystarczającą przesłanką do stosowania tymczasowego aresztowania, a jedynie pozwala na przyjęcie domniemania, że tymczasowe aresztowanie jest niezbędne w celu zabezpieczenia prawidłowego toku postępowania, co powinno być wykazane w uzasadnieniu stosownego postanowienia. Sądy w zakresie stosowania tymczasowego aresztowania nie mogą bowiem automatycznie (tj. w istocie „na ślepo”) uwzględniać wniosków prokuratorów o zastosowanie tymczasowego aresztowania na podstawie art. 258 § 2 k.p.k. Opierając swoją decyzję procesową na podstawie art. 258 § 2 nie mogą one być wyłącznie samymi „ustami ustawy”, ale muszą zasadność stosowania tego środka zapobiegawczego każdorazowo relatywizować w odniesieniu do całokształtu okoliczności związanych z daną sprawą i konkretnym oskarżonym, które przemawiają za procesową koniecznością jego zastosowania. Chodzi tu zatem nie tylko o ustalenie tego, czy zebrany materiał dowody wskazuje w dużym stopniu na prawdopodobieństwo popełnienia przestępstwa, które mieści się w ramach wyznaczonych zakresem art. 258 § 2 k.p.k., ale także stwierdzenie, że czy (nie) występują okoliczności związane uzasadnioną obawą uchylania się przez oskarżonego od wymiaru sprawiedliwości (art. 258 § 1 pkt 1 lub 2 k.p.k.) albo że zachodzą okoliczności o których mowa jest w art. 259 k.p.k.¹⁵ Dodatkowo, co wymusza na organie sądowym art. 251 § 3 *in fine* k.p.k. niezbędnym elementem jest wyjaśnienie dlaczego nie jest wystarczającym w myśl zasady proporcjonalności i minimalizacji dla realizacji celu procesowego zastosowanie nieizolacyjnego (tzn. wolnościowego) środka zapobiegawczego — np. w postaci poręczenia majątkowego (art. 266 k.p.k.), dozoru Policji (art. 275 k.p.k.) lub zakazu opuszczania kraju (art. 277 k.p.k.). Dopiero zatem po dokonaniu takiej kompleksowej oceny z przytoczeniem wszystkich okoliczności wskazujących na istnienie podstaw i konieczność zastosowania wyłącznie tymczasowego aresztowania można powołać się na grożącą oskarżonemu surową karę lub na fakt skazania go na karę nie niższą niż 3 lata pozbawienia wolności¹⁶. W konsekwencji — pomimo, że sąd nie posiada *de iure* obowiązku dysponowania (posiadania) dowodami wskazującymi np. na uzasadnioną obawę ucieczki tak jak w przypadku

¹⁵ W przypadku, gdy zachodziłaby uzasadniona obawa ucieczki lub matactwa przewidziana na gruncie art. 258 § 1 pkt 1 i 2 k.p.k. nie byłoby w istocie sensu posługiwanie się przesłanką z § 2 art. 258 k.p.k., gdyż byłaby ona przez tę pierwszą skonsumowana. Na wątpliwości w tej kwestii wskazuje m.in. D. Dudek, który zauważa, że „w takiej sytuacji, obawa nie wysłowiona w wyrażnie w art. 258 § 2 k.p.k. jest tylko sugerowana: można jedynie snuć domysły, albo domniemania, w jaki to konkretnie sposób oskarżony, któremu grozi surowa kara, mógłby zakłócić prawidłowy tok postępowania karnego” (D. Dudek, *Konstytucyjna wolność człowieka tymczasowe aresztowanie*, Lublin 2000, s. 287. Stąd *de lege lata* przyjęć należy taką optykę zapatrywania, która ze względu na uniknięcie dublowania się podstawy uzasadnionej dowodowo obawy uchylania się oskarżonego od wymiaru sprawiedliwości pozwala przyjąć, że może ona bazować na okolicznościach faktycznych i zebranych w danej sprawie informacjach przez organy procesowe, zwłaszcza pod kątem aspektów kryminologicznych związanych z osobą oskarżonego. Wskazane byłoby tu np. subsydiarnie badanie przez sąd właściwości i warunków osobistych oraz dotychczasowego sposobu życia oskarżonego.

¹⁶ Por. A. Murzynowski, *Węzłowe problemy tymczasowego aresztowania w świetle przepisów nowego k.p.k.* [w:] *Nowa kodyfikacja karna. Kodeks postępowania karnego. Zagadnienia węzłowe*, Warszawa 1997, s. 103–104.

art. 258 § 1 pkt 1 k.p.k.¹⁷ — fakultatywne zastosowanie tymczasowego aresztowania na podstawie art. 258 § 2 k.p.k. będzie możliwe gdy nie będzie można albo co najmniej znacznie utrudnione będzie osiągnięcie celów postępowania karnego (art. 2 § 1 k.p.k.) w sytuacji grożącej oskarżonemu surowej kary, co winno bazować na dokonanych ustaleniach (a nie abstrakcyjnej ocenie możliwości zachowania się oskarżonego), z których zasadnie wynika potrzeba jego stosowania.

mgr Łukasz CORA

---

¹⁷ W literaturze procesu karnego zwraca na to uwagę m.in. T. Grzegorzczak, *Kodeks postępowania karnego oraz ustawa o świadku koronnym. Komentarz*, Warszawa 2008, s. 574.